

İbn Mes‘ûd’un Osman Mushafına Muhalefetini Pers-Siyonist Müdahale Açısından Okuma Denemesi

An Attempt to Read Ibn Mas‘ûd’s Opposition to the Mushaf of Uthman in Terms of Pers-Zionist Intervention

Salih AYDIN

Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
Assoc. Prof., Suleyman Demirel University Faculty of Theology
Philosophy and Religious Studies
Isparta/Türkiye
[0000-0002-3300-9154](https://doi.org/10.59149/sduifd.1564783) | ror.org/04fjtte88
salihaydin@sdu.edu.tr

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received: 10 Ekim / October 2024

Kabul Tarihi | Accepted: 18 Kasım / November 2024

Yayın Tarihi | Published: 30 Aralık / December 2024

DOI: 10.59149/sduifd.1564783

Atıf | Cite as: Salih Aydın, “İbn Mes‘ûd’un Osman Mushafına Muhalefetini Pers-Siyonist Müdahale Açısından Okuma Denemesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 53 (Aralık 2024/2), 42-60.

Telif Hakkı | Copyright: Dergimizde yayımlanan makalelerin telif hakları dergimize aittir, yayımlanan çalışmalar CC BY-NC-ND 4.0 lisansı altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır. / The journal owns the copyright of the published works. The articles are published under the Open Access licence CC BY-NC-ND 4.0.

İntihal | Plagiarism: Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Web: <https://dergipark.org.tr/pub/sduifd>

Mail: ilahiyatdergisi@sdu.edu.tr

İbn Mes'ûd'un Osman Mushafına Muhalefetini Pers-Siyonist Müdahale Açısından Okuma Denemesi

Öz

Bu makalede Abdullah b. Mes'ûd'un, Hz. Osman'ın tesis ettiği heyet tarafından hazırlanan mushaflara karşı çıkması hakkındaki rivayet ve haberlerin hakikati araştırılmakta ve bu hadiseye Pers-Siyonist olarak ifade ettiğimiz Mecûsî ve Sebeî ittifakın uydurma, ekleme ve çıkartma şeklindeki müdahaleleri ele alınıp irdelenmektedir. Makalede cerh ve tadil açısından bu nevi rivayetlerin kendisine dayandırıldığı tâbiünden Kûfeli Zir b. Hubeyş özellikle araştırılacaktır. Burada Kur'ân'ı tahrif etme ve Kur'ân hakkında şüphe uyandırma çaba ve girişimlerinin bilhassa dâru'd-darb ve masna'u'l-hadîs olarak bilinen Kûfe merkezli olarak devam ettiği varsayılmaktadır. Bu girişimlerin başını bazı zındıklığı gizleyen ve Şîa'yı kullanan Râfîzîler ve Yahudiliğini gizleyen Sebeîlerin çektiği ileri sürülmektedir. Bu makalede şarkta görev yapan ve Hz. Osman'a muhalif olmayan bilhassa Abdullah b. Mes'ûd, Ali b. Ebî Tâlib, Ebû Musa el-Eş'arî gibi sahâbîler hakkında uydurulan, çarpıtılan haber ve rivayetlerle sahabeyi itibarsızlaştırma ve neticede Osman Mushafı ve Kur'ân'a olan güveni sarsmaya çalışıldığı iddia edilmektedir. Örnek olarak İbn Mes'ûd ile alakalı haberler ele alınacak, felsefi tahlile tabi tutulacaktır. Zira Zir b. Hubeyş'in rivayetlerindeki iddialar, Kur'ân'ın korunmuşluğu açısından ciddi önem arz etmektedir ve bu iddialar bazı aşırı Şîilerin ve müsteşriklerin iddialarını doğrular ve destekler niteliktedir. Zir b. Hubeyş'in sıradan bir Alevî veya aşırı Şîî oluşu ve uzun bir yaşlılık dönemi geçirmesi araştırma konumuz açısından önem arz etmektedir. Alevîliği aşırı ve Osmânîliğe düşman şeklinde ise bu nevi rivayetlerin ortaya koyduğu uydurmanın ve sapmanın kaynağı olacaktır. Eğer sıradan bir Alevî ve Osmanîleri reddeden Râfîzî bir tavrı yok ise onun yaşlılık döneminde yanıtlanmış olması söz konusudur. Bu iki sebepten hiçbirisi olmasa bile bu rivayete itimat edilmeyecektir. Zira Kur'ân'ın korunmuşluğu ve sahâbenin adilliği mütevatirdir. Bunun aksini ortaya koyan rivayet de mevcut olmakla birlikte bu rivayet âhâd ve problemlidir. Zira İbn Mes'ûd arza-i ahîrede bulunmuş ve kendisi kadar Hz. Peygamber'in arkasında namaz kılan çok az sahâbî olmuştur. Muavvizeteyn sûrelerinin Kur'ân'dan olduğunu ve namazlarda okunmasının teşvik edildiğini bilmemesi düşünülemez. Onun bu sûrelerin Kur'ân'dan olduğunu bilmemesi, özel mushafında bu sûrelerin mevcut olmadığı iddiası, yazılmış olup sonradan kazıyıp sildiği isnadı, bütün bu rivayetin ortaya koyduğu iddialar, ayetlerin ortaya koyduğu Kur'ân'ın mahfûziyetine de yetmiş sûreyi bizzat Hz. Peygamber'den öğrenen İbn Mes'ûd'un Kur'ân'a vukûfiyetine de ters düşen iddialardır. İbn Mes'ûd'un Halife Osman'ı tekfir ettiği, hususi mushafının yakılmasına karşı çıktığı ve "Herkes yanında bulunan nüshaları saklasın!" dediği, sizin bu aşırı saklayacağımız, kıyamet günü size vebal değil şahadet olacaktır, anlamında özel mushafları saklayıp teslim etmeme, devletin şura ile aldığı karara direnme hususunda tahrik ettiği iddiaları ağır ithamlar içermektedir. Bu nedenle Kur'ân'da ziyade ve noksan olduğunu söylemeye çalışan bu rivayetleri aktaran ve aynı zamanda kendisi hakkında Alevî ve aşırı Şîî olduğu söylenen Zir b. Hubeyş'in cerh ve tadile tabi tutulması gerekli görülmüştür. Özel mushafını teslim etmekte zorlanan ve gönlüne ağır gelip Hz. Osman'a kırılan İbn Mes'ûd üzerinden bu isnadı tutturmak hevesine kapılmış olabilecekleri araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ulûmu'l-Kur'ân, İbn Mes'ûd, Osman, Mushaf, Muavvizetân, Tahrif, Pers-Siyonist.

An Attempt to Read Ibn Mas'ûd's Opposition to the Mushaf of Uthman in Terms of Pers-Zionist Intervention

Abstract

In this article, the truth of the narrations and news regarding Ibn Mas'ûd's opposition to the Mushafs prepared by the committee established by Hadrat 'Uthman is investigated, and the intervention of the Zoroastrian and Sabaeen alliance, which we call Persian-Zionist, in this incident, in the form of fabrications, additions and deletions, is discussed and examined. Zir b. Hubaysh from Kufa, who was a Tâbiîn and on whom these kinds of narrations were based, will be investigated, especially in terms of refutation and modification. Here, it is assumed that the efforts and attempts to distort the Qur'ân and to cast doubt on it continued, especially in the Kufa-centered area called "dâr al-darb" and "masna' al-Hadith." It is claimed that these attempts were led by some Râfidah who hid their atheism and used Shia, and the Sabaians who hid their Judaism. In this article, it is claimed that an attempt was made to discredit the companions, especially those who served in the east and did not oppose Hadrat 'Uthman, such as Abdullah Ibn Mas'ûd, Alî Ibn Abî Tâlib, and Abû Mûsâ al-Ash'arî, through fabricated and/or distorted news and narrations, and as a result, to shake the trust in the Mushaf of 'Uthman and the Qur'ân. For instance, news related to Ibn Mas'ûd will be discussed and subjected to philosophical analysis. Because the claims in the narrations of Zir b. Hubaysh are of great importance in terms of the preservation of the Qur'ân, and these claims confirm and support the claims of some extreme Shi'ites and Orientalists. Whether Zir b. Hubaysh was an ordinary Alevî or an extreme Shi'ite and spent a very long time in old age is important in terms of our research topic. If his Alevîness was extreme and hostile to 'Uthmanism, this will be the source of the fabrication and deviation presented by such narrations. If he was not an ordinary Alevî and did not have a Râfizî attitude rejecting the 'Uthmans, then what remains is that he was misled in his old age. Even if neither of these two reasons exist, this narration will not be trusted. Because the preservation of the Qur'ân and the fairness of the Companions are mutawatir; there are narrations that show the opposite. This narration is ahad and problematic news and it is rejected. Because Ibn Mas'ûd was in arda-i ahîra (the last days) and there were very few Companions who prayed behind the Prophet as much as he did. It is unthinkable that he did not know that the Muawwizatayn surahs were from the Qur'ân and that they were encouraged to be read in prayers. His not knowing that these surahs were from the Qur'ân, the claim that these surahs were not in his special Mushaf, the isnad that they were written and then erased, all the claims put forward by this narration are claims that contradict the preservation of the Qur'ân as revealed by the verses and the knowledge of Ibn Mas'ûd, who learned the seventy surahs from the Prophet himself. The allegations that Ibn Mas'ûd declared the Caliph 'Uthman an unbeliever, that he opposed the burning of his private Mushaf and that he said, "Everyone should keep the copies

that they have with them!”, and that what you steal and keep will not be a sin on you on the Day of Judgement, but a martyrdom, and that he provoked people to keep the private Mushafs and not to surrender them, and to resist the decision taken by the state's council, contain serious accusations. For this reason, it was deemed necessary to subject Zir b. Hubaysh, who conveyed these narrations that tried to say that there were excesses and deficiencies in the Qur’ân and who was also said to be an Alawîte and extreme Shi’ite, to criticism and alteration. It is investigated whether they may have been tempted to establish this isnad through Ibn Mas’ûd, who had difficulty in delivering his private Mushaf and who felt heavy and resentful towards Hadrat ‘Uthman.

Keywords: Qur’ân sciences, Ibn Mas’ûd, ‘Uthman, Mushaf, Distortion, Persian-Zionist.

Giriş

Latîf, fatîn, şecî‘ ve nahîf bir zat olarak tanıtılan, İslâm’da öncü olanların ilklerinden (*es-sâbikûne’l-evvelûn*) biri olan, İbn Ümmi Abd Ebû Abdirrahman Abdullah b. Mes’ûd b. Ğâfil el-Huzelî (ö. 32/652-53), Irak tefsir ve fıkıh mektebinin temelini atan, arza-i ahîrede bulunmuş, Hz. Ömer döneminden itibaren Kûfe’de Kur’ân ilimlerine önemli hizmetlerde bulunmuş, Ebû Abdirrahman es-Sülemî (ö. 73/692) gibi kıraat âlimlerine hocalık etmiş, aşere-i mübeşşere’den olan sahâbedendir.¹ Sahâbe arasında pek muhterem biri olup Hz. Osman ile arasında çok kısa süren ehemmiyetsiz bir kırgınlık olduğu doğrudur.² Bu makalede İbn Mes’ûd ve onun mushafı ile alakalı, Şîa’nın ayânından addedilen tâbiînden Zir b. Hubeyş³ kanalıyla gelen rivayetin konu edildiği mesele irdelenecektir.⁴ Zir b. Hubeyş rivayetinde zikredilen husus, Kur’ân’ın muhafazası açısından önem arz edip üzerinde durulmayı gerektirmektedir. Zira Zir b. Hubeyş kanalıyla gelen zayıf bir rivayet dışında Abdullah b. Mes’ûd’un Hz. Osman’a ve onun hazırlattığı mushafa yaklaşımı ile ilgili haberler olumludur. Bu durumda Kur’ân’a vukûfiyeti yüksek olan ve arza-i ahîrede bulunan İbn Mes’ûd gibi bir sahâbî, Kur’ân’dan olduğu ve namazlarda okunması mütevatir dereceye varan hadislerle tavsiye edilen Muavvizeteyn sûrelerinin Kur’âniyyetinde şüphede olup bu sûreleri mushafına yazmamışsa bu incelenmesi gereken mühim bir durum olacaktır.

Bu makalede İbn Mes’ûd’un özel mushafının ve bu mushaftan teksir edilip sonraki zamanlarda İbn Mes’ûd Mushafı olarak ileri sürülen mushafın durumu, İbn Mes’ûd’un Hz. Osman

¹ İbn Mes’ûd’un hayatı hakkında geniş bilgi için bk. İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* (Beyrut: Dâru Beyrut-Dâru Sâdır, 1376/1957), 2/342-44; İbn Hacer el-Askalânî *el-İsâbe fî temyizi’s-Sahâbe*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavvid (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1415/1995), 4/198-201; Abdüssettâr eş-Şeyh, *Abdullah b. Mes’ûd amîdü hameleti’l-Kur’ân ve kebîru fukahâi’l-İslam*, (Dimaşk-Beyrut: Dâru’l-Kalem, 1402/1982), 20-80; Hüseyin Küçükkalay, *Abdullah İbn Mes’ûd ve Tefsir İlmindeki Yeri*, (Konya: Denizkuşları Matbaası, Doktora Tezi, 1971), 5-30; İsmail Cerrahoğlu, “Abdullah b. Mes’ûd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988), 1/114-117.

² Küçükkalay, *Abdullah İbn Mes’ûd ve Tefsir İlmindeki Yeri*, 24, 25.

³ Seyyid Muhsin el-Emîn, *A’yânü’s-Şî’a*, thk. Hasan el-Emîn (Beyrut: Dâru’l-Meârif li’l-Matbûât), 7/58.

⁴ Zir b. Hubeyş’in sahabeliği ve rivayetlerinin tahlili için bk. Abdurrahmân Abdunnâsir Seyyid Sultan, “Dirâse tahliliyye nâkıde li ihtilâfi’l-muhaddisîn havle suhbeti Zir b. Hubeyş”, *Mecelle Câmiati Kuds el-Meftûha li’l-Buhûs el-İnsaniyye ve’l-İctimâiyye*, 44 (2018), 171-182.

ile ilişkisi, sihir ve büyüye karşı rukye olarak kullanılan ve kullanılması tavsiye edilen bu sûrelerin sihir ve büyüyle geçinen Yahudilerle ilişkisi ele alınacaktır.

İbn Mes'ûd'la İlgili Rivayet

Kuteybe b. Sa'îd (es-Sakafî) (ö. 240/854), Süfyân (b. Uyeyne el-Hilâlî) (ö. 198/813), Asım (b. Behdele) (ö. 128/746) Abde (b. Ebî Lübâbe el-Esedî) (ö. 123/741) Zir b. Hubeş (ö. 87/706), Übey b. Ka'b'a Muavvizeteyn'i sordum. Şöyle dedi: Ben de Resulullah'a sordum. "(Cibril tarafından) bana böyle denildi (vahyedildi)" buyurdular. Ben de: "Biz de Rasulullah'ın dediği gibi söylüyoruz" dedim.⁵ Bu rivayete göre Zir b. Hubeş, Übey b. Ka'b'a (din ve yol) kardeşi İbn Mes'ûd'un Muavvizeteyn ile ilgili düşüncesini sormuştur. O da bu hususu Resulullah'a sorduğunu ve Cibril'in kendisine bu iki sûreyi okuduğunu söyleyince kendisinin de Resulullah gibi Kur'an'dan bilip okuduklarını ifade etmiştir.⁶

İlgili Rivayetin Kaynağı Zir b. Hubeş

Konumuzla ilgili asıl rivayet bu ve bütün farklı rivayetler ve haberlerin ravisi Zir'dir. Tam adı Ebû Meryem/Ebû Mutarrif Zirr b. Hubeş b. Hubâşe b. Evs b. Bilâl/Hilâl el-Esedî el-Kûfi olup 82-83/701-702 yılında öldüğü ifade edilmiştir. Kûfe'ye yerleştirilen kabilelerin çoğunluğunu oluşturan Esedîler, Halife Ebû Bekir'e karşı isyan bayrağını açtıkları gibi sonraki dönemlerde Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Muhtar es-Sekafî, Mühelleb b. Ebû Sufre ve Yezîd b. Mühelleb'in ordularına asker veren bir kabiledir. Bu kabilenin yetiştirdiği ve aralarında meşhur *Kitâbü'r-Ricâl* müellifi İbnü'l-Kûfi en-Necâşî'nin de bulunduğu ilim adamları özellikle Şîa literatürünün oluşmasına katkıda bulunmuşlardır.⁷ Birçok cerh ve tadil kaynağında Esed kabilesinden olan Zir'in sika bir râvi ve fâzıl bir tâbiî olduğu söylenmiştir.⁸ Kendisi gibi Kûfeli ve Benû Esed kabilesinden olan Ebû Vâil Şakîk b. Seleme (ö. 81/701) ile dost oldukları, aynı mescitte namaz kıldıkları, Zir'e hürmetkâr olduğu, kendisinin Osmanî, Zir b. Hubeş'in ise Alevî olduğu rivayet edilmiştir.⁹ Yakub b. Süfyân el-Fesevî (ö. 277/890) ve Şemsüddîn ez-Zehebî (ö. 748/1348) onun Şîilere sadık bir kıssacı (kâss) olduğunu, Ebu Hâtim Muhammed b. İdrîs er-Râzî (ö. 277/890) onun Şîa mescidinin imamı ve kıssacısı olduğunu, İbn Hacer ise Ebû'l-Hasen Ali b. Ömer ed-Dârukutnî'den (ö. 385/995) aktardığı rivayette onun "teşeyyü'da aşırı" biri olduğunu aktarmıştır.¹⁰

⁵ Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed Aynî, *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, haz. Sıdkı Cemîl Attâr (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1438/2016), 13/525.

⁶ Bu konuyla ve diğer rivayetlerle alakalı olarak bk. Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 13/525, 26.

⁷ Cengiz Kallek, "Esed (Benî Esed)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 11/364.

⁸ İmam Mâlik, "Bakın! Ehl-i Meşrik'ı, Ehl-i Kitap menzilesinde tutun! Size hadis rivayet ettiklerinde doğrulamayın fakat yalan olduğuna da söylemeyin!". İmam Şâfiî, "Hicazlıların hadisinde aslı bulunmayan her hadis çürük ve dayanaksız (*vâhin*) demektir. İsterse bu güvenilir olanların (*sikât*) dilinde tedavül etsin, durumu değiştirmez." Ayrıntılı bilgi için bk. Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-nübelâ*, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 9. Baskı, 1413/1993), 8/68; Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-nübelâ*, 8/68; Abdülaziz Muhammed Halef, "Sünnet'in Fazlalığı mı, Eksikliği mi? Sünnet Tedvininin Kapsayıcılığı Hakkında Bir Araştırma," *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/1, (2020) 645-668, 657.

⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *Kitâbu Tehzîbi't-Tehzîb* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1410/1990), 3/146.

¹⁰ Muhammed Ca'fer et-Tıbsî, *Ricâlü's-Şî'a fî esânîdi's-Sünne* (Müessesetü'l-Meârifî'l-İslamiyye), 7/269.

Bu nevi teşeyyü' iddiasının yanında Zir b. Hubeyş'e yaşı sorulduğunda 120 yaşında olduğunu söylemiş ancak rivayetlere göre 127 yaşında Haccâc b. Yüsüf es-Sekafi (ö. 95/714) ile Abdurrahman b. Muhammed b. el-Eş'as (ö. 85/704) arasında vuku bulan Deyrülcemâcim savaşı sıralarında vefat ettiği aktarılmıştır.¹¹ Yüz yaşından sonraki hafıza ve muhakemenin kırklı yaşlardaki gibi olmayacağı açıktır. Alevî veya aşırı Şî olmaları ve çok uzun süre yaşlılık geçirmesi araştırma konumuz açısından önem arz etmektedir. Zira Zir b. Hubeyş'in sika ve fazıl bir kişi olduğu rivayetleri dikkate alınacak olursa yaşlılık döneminde kendini Şîa'dan gösteren Pers-Siyonistler tarafından yanıltılmış olması üzerinde durmak gerekmektedir.

Muavvizeteyn Konusundaki İddialar

Zir b. Hubeyş, Übeyy b. Ka'b'a diyor ki: (Felak ve Nâs sûrelerini kastederek, din ve yol) Kardeşin bunları Kur'ân'dan kazıyıp siliyor. Süfyân'a: "İbn Mes'ûd mu?" denilmiş o da inkâr etmemiştir. Übeyy şöyle diyor: Allah Resulü'ne (s.a.v.) sordum, o da şöyle buyurdular: "Bana o ikisini Cebrail okudu/söyledi, ben de (öylece kıraat edip) söyledim." Bunun için biz de Allah'ın Resulü (O'na salat ve selam olsun!) gibi söylüyoruz. Süfyân'ın şöyle dediği nakledilmiştir: O Muavvizeteyn'i sildi, o ikisi İbn Mes'ûd Mushafı'nda yoklar. Zira o, bu ikisi ile Allah'ın Elçisi'nin Hasan ve Hüseyin'i şeytandan Allah'a sığındığı görüşünde idi. Fakat o hiçbir namazda bunları okuduğunu duymadığı için (!) bunların sadece iki sığındırma (duası) olduklarını sanıp şüphesinde ısrar etti. Geri kalanlar da bunların Kur'ân'dan olduğunu anladılar ve onları mushaftaki yerine koydular.¹² Bu arada İbnü'n-Nedim'in (ö. 385/995) ilgili mushafta Muavvizeteyn sûrelerinin yazılı olmadığını bizzat gördüğünü söylediği de bilinmektedir.¹³ Halbuki Mu'âz b. Cebel'den rivayet edildiğine göre Resül-i Ekrem sabah namazında Muavvizeteyn sûrelerini okumuştur¹⁴ ve bu nevi haberlerin mütevatir derecede olduğu ifade edilmiştir.¹⁵ Yani arza-i ahîrede bulunmuş,¹⁶ yirmi yılı aşkın bir süre Peygamber Efendimizin yanında kalan ve arkasında namaz kılan İbn Mes'ûd'un, "Bu iki sûreyi elinizden geliyorsa bütün namazlarda okuyun!" sözünden ve Muavvizetân'ı sahâbîden birine okuttuktan sonra, "Namaz kıldığında bu iki sûreyi oku!",¹⁷ buyruklarından haberinin olmadığı nasıl düşünülebilir? Ayrıca Peygamberin vahiy kâtiplerinden özel mushaf sahibi Ebû Hammâd Ukbe b. Âmir el-Cühenî (ö. 58/678) şöyle demiştir: Resulullah Efendimiz, "Bu gece inen ayetleri biliyor musun? Bu ayetlerin

¹¹ Askalânî, *Tehzîbi't-Tehzîb*, 3/147.

¹² Bu konuyla alakalı Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki rivayetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel*, thk. Şuayb Arnavud (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001), (Hadis no: 21181-21189), 35/113-118.

¹³ Adil Yavuz, "Kur'ân'da Eksiklik Olduğu İddiaları! Bağlamında Bazı Sûrelerle İlgili Rivayetler Üzerine Bir Değerlendirme, (Ahzab, Muavvizeteyn, Kunut ve Nurayn Rivayetleri)", *Marife*, 6/1 (Bahar 2006) 7-39; 25.

¹⁴ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, 13/526.

¹⁵ Küçükkalay, *Abdullah İbn Mes'ûd ve Tefsir İlmindeki Yeri*, 49.

¹⁶ İbn Hacer bunu 4997 numaralı hadisin şerhinde zikretmektedir. Bk. Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, işraf, Muhammed Fuâd Abdülbâkî-Muhibbuddîn el-Hatîb, (Saudiyye). 9/67. Ayrıca bk. Abdüssettâr eş-Şeyh, *Abdullah b. Mes'ûd*, 105.

¹⁷ Muhammed Ali es-Sabûnî, *Muhtasarü Tefsîri İbn Kesîr* (Beyrut: Daru'l-Kur'ân 2009), 3/694; Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, 13/525.

benzeri görülmemiştir. Bunlar Felak ve Nâs sûreleridir.” buyurmuşlardır.¹⁸ Bu nedenle burada ciddi ve müşkil bir durum bulunmaktadır ve bu rivayetin araştırılması konu teşkil etmiştir.

İbn Mes‘ûd Nüshası

Bütün sahâbe ve Müslümanlar, Fâtiha ve Muavvizât sûreleri de dâhil olmak üzere resmî Kur‘ân‘ın mushaflara yazılması ve diğerlerinin yakılıp imha edilmesinin gereğini ve önemini bilip takdir etmişlerdir. Ümmü‘l-Kur‘ân ile alakalı Abdullah b. Mes‘ûd‘un Fâtiha sûresindeki “mâliki yevmi‘d-dîn” terkinin ilk kelimesini “feil” değil fâil vezninde okuduğu kesin bir şekilde aktarılmıştır. İbn Mes‘ûd, Fâtiha sûresini hususi mushafına yazmamış olup aksine onu Kur‘ân‘dan saymamış olsaydı, bu nevi kıraatler kendisinden rivayet edilmezdi.¹⁹ Bugün İslam dünyasında Zir b. Hubeyş‘in İbn Mes‘ûd‘dan öğrendiği ve Ebû Bekr Şu‘be b. Ayyâş el-Kûfi‘ye (ö. 193/809) öğrettiği kıraatin Şu‘be rivayeti değil, Âsım b. Behdele, Ebû Abdırrahman es-Sülemî, Hz. Ali ve Abdullah b. Mes‘ûd isnatlarıyla Resûlullah‘a ulaşan ve kendisi için kıraati en iyi bilen denilen, en sahih ve sika olan Hafs‘ın rivayetinin en yaygın kıraat tariki olması²⁰ ve tevâtüren aktarılan rivayetlerde bu sûrelerin Kur‘âniyetinin tartışma konusu edilmemiş olması çok önemlidir.²¹ Zir b. Hubeyş‘in İbn Mes‘ûd Mushafı ile ilgili rivayetinin iddiası doğru olsaydı bu husus yüzyıllar boyu erbabı arasında tartışılacaktı.

Muavvizeteyn sûrelerinin Kur‘âniyeti tartışılmalı olsaydı, Mus‘ab b. Sa‘d b. Ebî Vakkâs gibi güvenilir bir tâbi, “Osman‘ın yaptığı işe yanlış diyen hiçbir kimseyi görmedim.” demezdi.²² Bu hususla alakalı Hz. Ali‘nin ve Abdullah b. Mes‘ûd‘un şehadetleri de bilinmektedir. Hz. Ali de “Ey insanlar, Osman hakkında aşırıya kaçmayın! Onunla alakalı olarak “Mushafları Yakıcı” demeyin, sadece hayır söyleyin! Allah‘a yemin olsun ki onun mushaflar hakkında yaptığı bizden ileri gelenlerin hepimizin istişaresiyle olmuştur. Vallahi ben yönetici olsaydım onun yaptığının aynısını yapardım.” buyurmuştur.²³ İbn Mes‘ûd kendi aleyhindeki iddiaların aksine, Osman Mushafı ile alakalı olarak Kûfelilerin arasında ayağa kalkıp, “Susun! O (yani Osman) bu işi bizden ileri gelenlerle beraber yaptı. Ben Osman‘ın yüklendiği görevi yüklenseydim ben de aynısını yapar, onun yolundan giderdim.” demiştir.²⁴ Hz. Osman imam mushafın teksiri ve diğerlerinin imhası hususunu ortak

¹⁸ Bk. Ebü‘l-Hüseyn Müslim b. Haccâc en-Neysaburî, *Sahîhu Müslim* (Beyrut: Dâru İhyâi‘t-Türâsi‘l-Arabî, 1374/1955), (Hadis no: 814), 1/558. Ukbe b. Âmir‘in Fâtiha İhlas ve Muavvizeteyn sûreleriyle ilgili rivayetler için bk. Küçükkalay, *Abdullah İbn Mes‘ûd ve Tefsir İlmindeki Yeri*, 47-49.

¹⁹ Küçükkalay, *Abdullah İbn Mes‘ûd ve Tefsir İlmindeki Yeri*, 36, 37.

²⁰ Ebü‘l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed İbnü‘l-Cezerî, *Ğâyetü‘n-Nihâye fî tabakâti‘l-kurrâ*, thk. G. Bergstraßer (Beyrut: Dâru‘l-Kütübi‘l-İlmiyye, 2006), 1/254.

²¹ Muhammed Zâhid el-Kevserî, “Mesâhifu‘l-emsâr ve azîmu inâyeti hazîhi‘l-ümme bi‘l-Kur‘âni‘l-Kerim fi cem‘i‘l-edvâr”, *Makâlât* (Kahire: Mektebetü‘t-Tevfikîyye), 34.

²² Ebû Bekir Abdullah b. Ebû Dâvud es-Sicistânî, *Kitâbu‘l-Mesâhif*, ed. Arthur Jeffery, (Leiden: E. J. Brill, 1. Baskı, 1355/1936), 24. Ayrıca bk. Tayyar Altıkulaç, *Günümüze Ulaşan Mesâhif-i Kadîme İlk Mushaflar Üzerine Bir İnceleme* (İstanbul: IRCICA, 1436/2015), 60.

²³ Askalânî, *Fethu‘l-Bârî*, 9/27; Ali Muhammed es-Sallâbî, *Osmân b. Affân Şahsiyyetuhu ve Asruhu* (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1436/2015), 217. Ayrıca geniş bilgi için bk. Seyf b. Ömer et-Temîmî el-Esedî, *Kitâbu‘r-Ridde ve‘l-Fütûh*, thk. Kâsim Semerrâî (Riyad: Dâru Ümeyye li‘t-Tibâa ve‘n-Neşr, 1418/1997), 53, 54.

²⁴ Muhammed Rıza, *Zünnûrayn Osmân b. Affân el-halîfetü‘s-sâlis*, thk. Muhammed Emin Sannâvî (Beyrut: Dâru‘l-Kütübi‘l-İlmiyye, 1417/1997), 92.

kararla almış, istinsah heyetini toplayıp, “Aynı şeyi ben yaptım yanımdakini imha ettim. Siz de yanınızdakileri imha ediniz!” demiştir.²⁵ İbn Mes‘ûd, kendi Kur‘ân mushafının bir tarafa bırakılması dolayısıyla kırgın olduğu halde, Osman Mushafi’nin yanlış olduğuna dair hiçbir itirazda bulunmamıştır. Her şey, Osman Mushafi’nin eksiksiz ve doğru olduğunu göstermektedir.²⁶ Bütün bunlar göstermektedir ki sahâbeye rağmen yapılmış bir çalışma, ziyade ve noksanlar içermekle birlikte onlara dayatılan ameliye söz konusu değildir.

İslam Düşmanlarının Meseleyi İstismar Etmeleri

Osman Mushafi’nı bütün sahâbe takdir etmiştir. Ancak Mecûsilerin genel halk kitlesini oluşturduğu veya devleti kuran Müslüman Arapların azınlıkta olduğu bölgelerde ve Yahudi, Hıristiyan, Mecûsî, Sâbiî ve Budistlerden oluşan²⁷ ayrıca Sâsânîlerin garnizon artıklarının hala canlı olduğu, Abdullah b. Sebe’nin başını çektiği Sebeîler hizbinin kahir ekseriyeti elinde bulundurduğu Kûfe gibi şehirlerde görev yapan sahâbe hakkında üretilen yalan haberlerde, bu takdir ve tebrik söz konusu olmamış, tam tersi hazırlanan mushafa karşı ciddi bir muhalefet sergilenmiştir. Şarkta ve Irak’ta görev yapan ancak Hz. Osman’a karşı çıkmayan, onun hazırlattığı mushafı muhalefet etmeyen aksine yapılan çalışmayı destekleyen Abdullah b. Mes‘ûd, Ali b. Ebî Tâlib ve Ebû Musa el-Eş‘arî gibi sahâbe hakkında uydurulan ve/veya çarpıtılan haber ve rivayetlerle sahâbeyi itibarsızlaştırma ve neticede Osman Mushafi’na ve Kur‘ân’a olan güveni sarsma hedeflenmiştir. İmâmiyye tarihçileri ve ravileri bu iddiayı tezvîr edip İbn Mes‘ûd’a ve onun Hz. Osman ile ilgili kırgınlık durumuna nispet etmişlerdir.²⁸ Zira Zir b. Hubeyş kanalıyla gelen zayıf rivayet dışında Abdullah b. Mes‘ûd’un Hz. Osman’a ve onun hazırlattığı mushafa yaklaşımı ile ilgili haberler olumludur.

İbn Mes‘ûd’un Gerçek Tutumu

İlk başta İbn Mes‘ûd’un kendi hususi mushafının yakılmasına karşı çıktığı, imâmü’l-implâ olan Sa‘îd b. ‘Âs (ö. 59/679), imâmü’l-edâ olan Abdullah b. Mes‘ûd’dan mushafını istediğinde, “İşte bu benim mushafım ama sizin benim kalbimdekini almaya gücünüz yeter mi?” dediği²⁹ ve “Herkes yanında bulunan nüshaları saklasın!”, “Hiçbir peygambere aşırıp gizlemesi yaraşmaz. Kim böyle bir aşırma ve saklama yaparsa kıyamet günü aşırıldığını boynuna yüklenerek getirir.” (Âl-i ‘İmrân, 161) ayetini okuduğu rivayet edilmiştir.³⁰ Yani sizin bu aşırıp saklayacağınız, kıyamet günü size vebal değil şahadet olacaktır, anlamında özel mushafı saklayıp teslim etmeme, devletin şura ile aldığı karara direnme hususunda tahrik ettiği rivayet edilmiştir. Özellikle günümüz Kur‘ân Tarihi

²⁵ İbn Ebî Davûd, *Mesâhif*, 1/22. Ayrıca bk. İsmail Karaçam, *Kur‘ân-ı Kerîm’in Nüzûlü ve Kıraati* (Konya: Nedve Yayınları, 1974), 194.

²⁶ Yavuz, “Kur‘ân’da Eksiklik Olduğu İddiaları! Bağlamında Bazı Sûrelerle İlgili Rivayetler Üzerine Bir Değerlendirme, 27.

²⁷ Sevgi Badur, “Kûfe’nin Sosyal ve Kültürel Yapısına Genel Bir Bakış, (7.-10. Yy.)”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* (The Journal of Social and Cultural Studies) 2/4 (2016), 129-162, 138.

²⁸ Sallâbî, *Osman b. Affân*, 220.

²⁹ Seyf b. Ömer, *Kitâbü’r-Ridde ve’l-fütûh*, 52.

³⁰ İbn Sa‘îd, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 2/344. Ayrıca bk. Mehmet Ünal, *Kur‘ân’ın Metinleşme Tarihi* (Ankara: Fece Yayınları, 2023), 80; Abdüssettâr eş-Şeyh, *Abdullah b. Mes‘ûd*, 119.

çalışmalarında bu tür Kur'ân'da ziyade ve noksan olduğunu söylemeye çalışan haberleri rivayet eden, kendisine müdellis, hadisi münker, zayıf, metrûkü'l-hadis denilen Süveyd b. Sa'îd³¹ gibi sika ve fazıl biri olduğu şehadetlerin yanında Alevî, kıssacı ve aşırı Şîî olduğu söylenen Zir b. Hubeyş gibi raviler ciddi manada cerh ve tadile tabi tutulmamışlardır.³² Oysa Abdullah b. Mes'ûd'a yöneltilen bu ağır isnadın ravisi yalnızca Zir b. Hubeyş'dir ve onun da Şîî olduğu söylenmektedir. Buharî'de 4976 ve 4977 numara ile kaydedilen iki rivayetin de İbn Hanbel'de kaydedilen ilgili rivayetlerin de sahibi bu zattır. Kûfe Mushafı'nın ve Kûfe kıraatinin öne çıkması süreçlerinde bu tartışma hiç yapılmaması bu rivayetlerin uydurma olduğu ve itibar görmediği anlaşılmaktadır. Zira birçok sahih haber İbn Mes'ûd'un bu rivayete aykırı bir tavra sahip olduğunu aktarmaktadır.

Rivayet edildiğine göre İbn Mes'ûd'un önemli özelliklerinden birisi, ümmetin âlimlerine ve Müslümanlara muhalefet etmekten çekinen bir mizaca sahip olmasıdır. Mina'da namazı kısaltarak kılmayı sırf ihtilaftan ve fitneden kaçmak için terk ettiği ve halifeye ittiba ettiği söylenmektedir. "İbn Mes'ûd Mina'da namazı her zamankinin aksine dört rekat kılıyormuş. "Osman'ı eleştiriyordun şimdi ise (onun gibi) dört kılıyorsun!", denildiğinde "Şüphesiz ki hilaf şerdir, ben ihtilafı sevmem. Osman imamdır, ben ona nasıl muhalefet edeyim!" dediği³³ kendisi hakkında rivayet olunmuş birinin minbere çıkıp bütün Müslümanları Osman Mushafı'na muhalefet etmeye çağırması makul değildir.³⁴

Abdullah b. Mes'ûd, mushafları yazma görevinin başına yeniden imâmü'r-resm olan Zeyd b. Sâbit'in getirilmesini kerih görmüş, Humeyr b. Mâlik'in yanında Zir b. Hubeyş rivayetleriyle gelen haberlere göre, "Ey Müslümanlar topluluğu! Ben Mushafların yazısını istinsah etmekten uzak tutuldum ve ben Müslüman olduğumda kendisi henüz kâfir bir adamın sulbünde olan bir adam görevi üstlendi.", "Ben Peygamber Efendimizin ağzından yetmiş süreyi ahzettiğimde o henüz çocuklardan bir çocuk idi.", dediği rivayet edilmiştir.³⁵ Bu haberlerde bütün insanlara göreve getirilmediği için uygunsuz ifadelerle hitap eden bir kişi söz konusu edilmektedir. Fakat nihayetinde Hz. Osman'ın ve oluşturulan istinsah heyetinin görüşünü Allah onun da gönlüne ilham etmiştir.³⁶

Meselenin İdeolojik Tahlili

Abdullah b. Mes'ûd'un çevresindeki Kûfeli bazı kimselerin (yani Sebeî ve Mecûsî unsurlar) insanları Kûfe'ye gönderilen mushaftan men etmeye ve mushafı kötülemeye kalkıştıkları anlaşılmaktadır. Bu önemli bir husustur zira İbn Mes'ûd'un mushafının yakılmasına karşı çıkması hakkındaki haberler Kur'ân'ı tahrife yeltenen ve bunu da bu celil sahâbî üzerinden yürüten birileri olduğunu akla getirmektedir. Bu nedenle olsa gerek İbn Mes'ûd, aleyhindeki iddiaların aksine bu

³¹ Muhammed b. Ahmed ez-Zehebi, *Mizânü'l-İ'tidâl fi nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Dâru'l-Fikr), 2/248.

³² Karaçam Kur'ân'da ziyade ve noksan iddialarına ayırdığı başlıkta bu meseleye girmemiştir. Bk. Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Nüzûlü ve Kıraati*, 214-229.

³³ Bu konuyla alakalı rivayetler için bk. Abdüssettâr eş-Şeyh, *Abdullah b. Mes'ûd*, 326, 327; Sallâbî, *Osman b. Affân*, 220.

³⁴ Sallâbî, *Osman b. Affân*, 220.

³⁵ Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, 9/28, 29.

³⁶ Subhî es-Sâlih, *Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 2005), 82, 83.

insanların arasında ayağa kalkıp, onları susturmuştur.³⁷ Demek ki İbn Mes'ûd'un yapılan çalışmaya karşı olması gibi bir durum söz konusu olmamış, sadece yılların göz nuru olan mushafının yakılması zoruna gitmiştir. Aynı meşum hevesi Hz. Ali üzerinden de yürütmüşlerdir. Hz. Ali ve İbn Mes'ûd'un mücadele alanlarının Kûfe olduğu akıldan çıkarılmamalı ve evveleminde bu haber araştırılmalıdır. Şîi kaynaklı olduğu söylenen bir habere göre güya Hz. Ali'nin hattıyla olduğu belli olan bir mushafın sayfalarının yerlere serpildiği görülmüştür.³⁸ Hz. Fâtıma'nın, kenarlarında her şeyin not edildiği bir mushafı bulunduğunu söylemiştir.³⁹ Bu mushaf, Peygamber-i Zîşân tarafından kızı Hz. Fâtıma'ya verilen ve Hz. Ali kanalıyla imamdan imama intikal edip on ikinci imamda kalan, bugün ellerde dolaşan mushafın üç misli olan bir mushaftır. Bu mushafı, Mehdi Muntazar çıkıp getirecek ve gerçek tefsirini yapacaktır. Mushafın bugün elde bulunmayan bölümlerinde Hz. Ali'den, onun Şîa'sından ve bunların düşmanlarından bahsedildiği ileri sürülmüştür.⁴⁰

Seyf b. Ömer'in İbn Abbâs'tan rivayetine göre Yahudi Pavlus'un Nasârâ'ya gelen vahiyleri tahrif etmesi gibi, İbn Sebe de kendini İslam vahyini tahrife adanmıştır. Tahrif bağlamında Pavlus ve İbn Sebe ilişkisini İbn Abbâs kurmaktadır.⁴¹ Bîrûnî (ö. 453/1061) ve İbn Hazm, (ö. 456/1064) İbn Ebi'l-Avcâ ve İbnu'l-Mukaffâ (ö. 142/759) gibi Mani öğrencisi Mecûsîlere ve Yahudi dönmesi Abdullah b. Sebe'ye⁴² gönderme yaparak, Mecûsîlerin ve Yahudilerin İslam'ı tahrif etmeye çalıştıklarını, İbn Sebe'nin Yahudi Aziz Pavlus gibi Kur'an'ı tahrife uğraştığını söylemektedir.⁴³ İki âlim de bunların kendilerini Müslüman göstererek saf kalpli Müslümanlara kitaplarında olmayı kitaplarında gibi rivayet etmişlerdir.⁴⁴ Bütün mesele Kur'an'da ilavelerin ve çıkarmaların olduğunu yani Kur'an'ın tahrif edildiğini söylemek ve bu hususta şüphe uyandırmaktır. Bütün bunlar Kur'an'ı tahrif çabasının ve çalışmasının parçalarıdır. Bu nedenle bize göre bu hadise, Mecûsîlik kalıntısı Râfîzîler ile Yahudilikten dönme Sebeîlerin, kısaca Pers-Siyonistlerin Kur'an'ı tahrif etmeye çalıştıkları gerçeğini ve hadis uydurduklarını göstermektedir.

³⁷ Muhammed Rıza, *Zünnûrayn Osmân b. Affân*, 92.

³⁸ Mustafa Sâdık er-Râfî bu haberin Şîi bir haber olduğunu düşünmektedir. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü* (Ankara: Elif Ofset, 1979), 69.

³⁹ Ali Sâmi en-Neşşâr, *Neşetu'l-fikri'l-felsefi fi'l-İslâm* (Şî'a) (Kahire: Dâru'l-Meârif, 1388/1968), 3/43.

⁴⁰ Bekir Topaloğlu, *Kelam İlmi Giriş* (İstanbul: Damla Yayınevi, 1988), 227.

⁴¹ Seyf b. Ömer, *Kitâbu'r-Ridde ve'l-fütûh*, 136-139.

⁴² Bağdâdî, Abdulkâhir, *el-Fark beyne'l-fırak*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamit (Beyrut: Mektebetu'l-Asriyye, 1411/1990), 235; Ömer Rıza Doğrul, *Asr-ı Saadet* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1978), 5/334. Bazı Şîi yazarlar, Abdullah b. Sebe'nin hayali bir şahsiyet ve uydurma bir masal olduğunu ifade ederler ve Emevî tarihçisi Seyf b. Ömer'e özellikle onun *el-Cemelü ve'l-mesîru Âişetu ve Âlî*, kitabına dayanıyor olması nedeniyle bu anlatının tümünü reddederler. Bunun için bk. Abdülbâki Gölpınarlı, *Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şîilik* (Kum: Ensâriyân Yayınları, 1991), 91-97; Ethem Ruhi Fığlalı, "Abdullah b. Sebe Meselesi", *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri Tarihi* (Ankara: Selçuk Yayınları, 1996), 301. Doğrul, *Asr-ı Saadet*, 5/375-401; Ziya Uygur, *Tarih Boyunca İnkılaplar-İhtilaller ve Siyonizm* (İstanbul: Divan Yayınları, 1997), 271, 272.

⁴³ Melhem Chokr, *İslam'ın Hicri İkinci Asrında Zındıklık ve Zındıklar*, çev. Ayşe Meral (İstanbul: Anka Yayınları, 2002), 435, 191, 192; Ebû Reyhân Muhammed b. Ahmed Bîrûnî, *Tahkiku mâ li'l-Hind Bîrûnî Gözüyle Hindistan*, çev. Kıvameddin Burslan, haz. Ali İhsan Yitik (Ankara: TTK. Yayınları, 2015), 179, 180; İbn Hazm, *el-Fasl: Dinler ve Mezhepler Tarihi*, haz. Halil İbrahim Bulut (İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017) 2/21, 23.

⁴⁴ Bîrûnî, *Tahkiku mâ li'l-Hind*, 179, 180.

Pers-Siyonistlerin Kur'ân'ı tahrih çalışmasının yapıldığı merkez, İmam Mâlik'in gece hadis basıp gündüz onları infak eden dâru'd-darb yani hadis darphanesi olarak zikrettiği Kûfe'dir⁴⁵ ve burada bütün bunların vuku bulması mümkündür. Oysa Hz. Osman'ın yaptığı işe, tâbînin ileri gelenlerinin ifade ettiğine göre hiç kimse karşı çıkmamıştır.⁴⁶ Bunun manası hiçbir aklı başında Müslüman kimseyi görmedim demek olup, bu ifadede Râfîzî ve Sebeî mevzûat itibara alınmamıştır. Hatta İbn Mes'ûd'un, "Kur'ân'ı tecrit edin, ona hiçbir şeyi karıştırmayın," dediği rivayet edilmektedir⁴⁷ ki onun da bu görüşü benimsediği ve ümmetin âlimlerinin Kur'ân hakkındaki icmasına katıldığını göstermektedir. Fakat öyle görünüyor ki Kur'ân'ı tahrife yeltenenler İbn Mes'ûd üzerinden tuzaklar kurmaya çalışmışlardır. Zira Zir b. Hubeyş'in rivayetinde mezkur olduğu üzere kendisi Übey b. Ka'b'a Muavvizetân'ın Kur'âniyyetini sormuş, olumlu cevap almıştır.⁴⁸ Güya Ebû Münzir Übeyy b. Ka'b'a din ve yol arkadaşı İbn Mes'ûd'un, Felak ve Nas sûrelerinin Kur'ân'dan olmadığını söylediği, Ali yanlısı ve Osman aleyhtarı bir Şîi olan Zir b. Hubeyş el-Kûfi kanalıyla yayılmış oluyor.⁴⁹ İşin garibi olay yine Kûfe'de cereyan ediyor. Erbabı olmayanlar katında şüpheye sebep olacağını umdukları bu hususu yayanlar da kesinlikle Sebeî-Râfîzî fırkaların elemanları olmalıdır. Bu nedenlerle biz burada Pers-Siyonist bir müdahalenin olduğunu iddia ediyoruz. Abdullah b. Mes'ûd'un, "Kur'ân'dan olmayanı ona karıştırmayın. Bu iki sûre Kur'ân'dan değildir. Allah, Resûlullah'a bu kelimelerle kendisine sığınılmasını emretmiştir." dediği aktarılır. Bu nevi haberlere istinat ederek Kur'ân düşmanları, "İbn Mes'ûd gibi bir sahâbî bunu söylüyorsa kim bilir bu Kur'ân'da daha ne kadar ilave ve noksan vardır?" deme fırsatı bulmuşlardır.⁵⁰

Hz. Âişe kanalıyla gelen rivayette Hz. Peygamberin yatmadan önce Muavvizât'ı yani İhlas, Felak ve Nas sûrelerini okuyup sığındığı ve bütün bedenini sıvazladığı, Hasan ve Hüseyin'i sığındığı, özellikle sihre ve büyüye karşı okuduğu ve okunmasını tavsiye ettiği ifade edilmiştir.⁵¹ Bu sûrelerin Kur'ân'dan olmadığını iddia edenler, münecimlik yapan, sihirciliği ve büyücülüğü ata mesleği olarak icra eden Mecûsî ve Sebeî Pers-Siyonist gruplardır. Bu sûrelerin Kur'ân'dan olmaması onların işlerine gelir. Oysa bu sûrelerin Kur'ân'dan olduğuna dair icma hâsıl olmuş ve tevatüren aktarılmıştır. Bu nedenle, Aynî'de de olduğu gibi, bunu inkâr eden kâfir olur denilmiştir.⁵²

⁴⁵ Zehebî, İmam Mâlik'in hadisteki ihtiyatı bağlamında aktarıyor. Bk. Ahmed Ferid, *Min A'lâmi's-selef* (İskenderiye: Dârü'l-İman 2010), 10/6.

⁴⁶ Altıkulaç, *Günümüze Ulaşan Mesâhif-i Kadîme*, 60.

⁴⁷ Subhî, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, 95.

⁴⁸ Kâmil Mîras-Ahmed Nâim, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecridi Sarih Tercümesi ve Şerhi* (Ankara: DİB, 1987), 11/225, (No: 1763).

⁴⁹ Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekir b. Abdîmelik Kastalânî, *İrşâdü's-Sârî* li Şerhi Sahîhi'l-Buhârî (Sûretü Kul euzü bi Rabbi'n-nâs) (Mısır: Matbaatu'l-Kübrâ el-Emiriyye, 1323), 7/493.

⁵⁰ Bu konuyla alakalı olarak *Tefhîm* sahibi geniş izahat vermiştir. Fakat burada Pers-Siyonist kurguya hiç dokunmamıştır. Bk. Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân* (İstanbul: İnsan Yayınları, 1997), 7/316-318. Râfîzî Bâtınîlerin arzusunu tatmin edecek şekilde bu yanlışlığın dolayısıyla yayılan bu şüphenin sahibinin, Zir b. Hubeyş değil İbn Mes'ûd olduğu ifade edilmiştir.

⁵¹ Mîras, *Sahîh-i Buhari Muhtasarı*, 11/236; Arthur Jeffery, (neşr), *Mukaddimetân fî Ulûmi'l-Kur'ân Mukaddimetu Kitâbi'l-Mebânî ve Mukaddimetu İbn Atiyye* (Kahire: Mektebetu Hancî, 1954), 96.

⁵² Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, 13/526; Kastalânî, *İrşâdü's-Sârî* (Sûretü Kul euzü bi Rabbi'n-nâs) 7/493; Mîras, *Sahîh-i Buhari Muhtasarı*, 11/225.

İmâmiyye tarihçilerine göre Hz. Osman İbn Mes'ûd'u dövmüş, o da bu darp neticesinde ölmüştür.⁵³ Güya Hz. Osman ile kavgalı bir Abdullah b. Mes'ûd mevcuttur. Mushafına bağlılığı da bilinen bir gerçektir. Burada Kûfeli Pers-Siyonist bâtinîlerin İbn Mes'ûd üzerinden kurguladıkları Kur'ân'ı tahrif ve teşkîk planlarının mevcut olduğu açıkça görülmektedir. Zira J.-C. Vadet'in İbn Mes'ûd'u Şîa taraftarı göstermesi ve tefsirinde Şîi temayüller bulunduğunu ileri sürmesi de bunun açık göstergesidir.⁵⁴ Abdullah b. Mes'ûd aktardığımız rivayetin aksine, Hz. Osman aleyhinde olmuş, yaptığı cem işini tasvip etmemiş, hatta onu küfürle itham etmiştir.⁵⁵ Kendi özel mushafı bulunan ve Kur'ân'a hizmeti en ön sıralarda olan bir sahabenin itiraz ettiği ve yapılan işi onaylamak şöyle dursun tekfir ettiği dile düşürülür ve iftira tutarsa, mevcut mushaf hakkında ciddi bir şüphe uyanacaktır. Bu şüphenin akabinde de ortaya konan mushafa itibar edilemeyeceği dillendirilecek ve gerisi gelecektir.

Oysa Abdullah b. Mes'ûd bütün oyunları bozmuştur. Kendisi Hz. Osman'a biat edildiğinde “Ok gibi müstakim olanımızı / en ulumuzu başımıza getirmekten hiç geri durmadık.”, “En hayırlımıza biat etmekte gayretimizi esirgemedik.”,⁵⁶ “çünkü o sahabenin en iyi ve en fazla Kur'ân okuyanı ve dinde fıkıh hususunda sünneti en iyi bilenidir.” demiştir.⁵⁷ Kendisi hasta iken ziyaretine gelenlerden bazıları Osman aleyhinde konuşuyorlarmış. Bunu duyan Abdullah b. Mes'ûd, “Durun sakın yapmayın! Onu öldürürseniz asla onun gibi birisini bulamazsınız.” demiştir⁵⁸ ki hastalığında kendisini Halife Osman da ziyaret etmiştir.⁵⁹

İbn Mes'ûd'un Hz. Osman'a bakışı her ne kadar gönlü kırık olsa da bu minval üzeredir. Mushaf çalışmasına alınmaması ve mushafının yakılması hususunda gönlünün kırılması dışında halifeyle aralarında bir mesele bulunmamaktadır. Kaldı ki halifeye biat için Kûfe'den Medine'ye gittiğinde Allah'a hamd etmiş ve sevinmiştir.⁶⁰ Halife de bu kırgınlığı gidermek için girişimlerde bulunmuş hatta Hz. Ümmü Habibe'yi aracı kılmıştır.⁶¹ Şeyhaynın Kur'ân'ı cem işine görevlendirdiği imâmu'r-resm olan Zeyd b. Sâbit dururken, Kûfe'de görevinin başındaki birini oradan alıp Medine'ye işin başına geçirmek, akıl kârı bir iş değildir. Hz. Osman, “İbn Mes'ûd kendisini Kur'ân istinsahında görevlendirmedim için bana kırgın fakat Hz. Ebû Bekir ve Ömer'e sinirlenmesi daha doğru değil mi? Çünkü Zeyd b. Sâbit'e bu vazifeyi veren onlardı.”, demiştir.⁶² Kaldı ki Zeyd b. Sâbit zeki, güvenilir, ehil, rüşünü ve başarısını ispat etmiş birisidir. Demek ki sadece görev ummak ve hususi mushafını yaktırmamak hususlarında bir kırgınlık dışında bir şey söz konusu değildir.

⁵³ Sallâbî, *Osman b. Affân*, 221.

⁵⁴ Cerrahoğlu, “Abdullah b. Mes'ûd”, 1/116.

⁵⁵ Doğrul, *Asr-ı Saadet*, 5/290.

⁵⁶ “Bâya'nâ hayrenâ ve lem neel”, “velleynâ ea'lânâ zâ füvg ve lem neel”. Bk. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Âvâsım mine'l-Kavâsım fî tahkiki mevâkıfi's-Sahâbe ba'de vefâti'n-Nebiyi*, thk. Mahmut Mehdî el-İstanbulî-Muhibbuddîn el-Hatîb (Kahire: Mektebetu's-Sünne, 1420/2000), dpn. 5, 65.

⁵⁷ Seyf b. Ömer, *Kitâbu'r-Ridde ve'l-Fütûh*, 23.

⁵⁸ Küçükkalay, *Abdullah İbn Mes'ûd ve Tefsir İlmindeki Yeri*, 26.

⁵⁹ Küçükkalay, *Abdullah İbn Mes'ûd ve Tefsir İlmindeki Yeri*, 25.

⁶⁰ Sallâbî, *Osman b. Affân*, 221.

⁶¹ Doğrul, *Asr-ı Saadet*, 5/291.

⁶² İbnü'l-Mulakkin, *Mukaddimetân*, “Mebânî”, 95.

İbn Mes'ûd'un halifeyi tekfir ettiği iddiası, Muavvizetân sûrelerini Kur'ân'dan saymadığı söylentisi, Osman Mushafı'nı kabul etmeme, kendi özel mushaflarının yakılmasına ve imha edilmesine izin verilmemesinde sahabeyi tahrik etme gibi hususlar asılsızdır ve bütün bunların mushaflara yönelik şüphe uyandırmak için Kûfeli Pers-Siyonistlerin planları olduğu söylenebilir.⁶³ İbn Mes'ûd bu sûrelerin Kur'ân'dan olduğunu kabul ediyordu fakat mushaftan olmasını yani mushafa yazılmasının iznini almamıştı,⁶⁴ çok meşhur ve yaygın olması hasebiyle unutmaktan emin olduğu için yazmamıştı⁶⁵ gibi teviller güzel olmakla beraber bu yorumların sahiplerinin büyük resmi göremedikleri ileri sürülebilir. İbn Kuteybe Nazzâm'ın "Abdullah b. Mes'ûd Kur'ân'dan iki sûreyi inkâr etmiştir."⁶⁶ isnadına verdiği cevapta, "İnsanın ayakları sürçebilir ve hataya düşebilir, nazarlık zannetmiştir."⁶⁷ şeklinde cevap vermesi bunun tipik örneğidir. Bütün bu ihtilafların Kûfe'de olması hatta Ermeniye savaşında Kûfeli askerlerin tartışma çıkarması, sihir ve büyü ile geçinen Pers-Siyonistlerin kazanç kapılarına aykırı olarak bu sûrelerin sihir ve büyüye karşı silah gibi kullanılması hususları birbiriyle ilişkili olabilir. Olsa olsa hiçbir taşkınlığa ve hadsizliğe varmayan geçici bir kırgınlıktan söz edilebilir. İbn Mes'ûd yapılmak istenen mushaf çalışmasının başında olmayı arzulamıştır ve hususi mushafının yakılması ağırına gitmiştir. Oysa bir önceki mushaf çalışmasında başarısını ispat eden ve arza-i ahîrede Hz. Peygamberin huzurundaki mukabelede bulunan biri olmakla beraber yazısının en iyi olduğu tespit edildiği için imâmü'r-resm olarak Zeyd b. Sâbit bu işe ehil görülmüştür.⁶⁸ Kaldı ki ona görev verenler Osman'dan önce Ebû Bekir ile Ömer'dir ve imâmü'l-edâ olan İbn Mes'ûd ilk görevlendirmeye asla darılmamış ve kızmamıştır.⁶⁹

Fâtîha ve Muavvizetân'ın İbn Mes'ûd Mushafı'nda olduğunun hayr-ı şahidi ve en güçlü delili, başında bulunduğu Kûfe kıraat mektebindeki mushaflarda ve onların kıraat ve kitabetlerinde bu sûrelerin yerli yerince mevcut olması⁷⁰ ve bu süreçlerde Muavvizeteyn ile alakalı hiçbir tartışmanın aksetmemiş olmasıdır. Yüzyıllar sonra İbn Mes'ûd üzerinden tahrif-i Kur'ân ve teşkik-i mushaf çalışması denenmiş ancak ulema tarafından engellenmiştir. Abdullah b. Mes'ûd ile ilgili tezviratın Pers-Siyonist çevrelerin işi olduğunu ve bu noktayı sürekli denediklerini şu hâdiseler de gösterebilir. Hasen b. Abdillâh el-Askerî'den de (ö. 382/992) nakledilmektedir: Daha sonra tashîf arttı ve Irak'ta Kûfe'de yaygınlık kazandı. Bunun üzerine Haccâc b. Yusuf es-Sekafî (ö. 95/714), kâtiplerine

⁶³ Doğrul, *Asr-ı Saadet*, 5/291.

⁶⁴ Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, 8/876.

⁶⁵ Ebû Hafs Sirâceddin Ömer b. Ali b. Ahmed İbnü'l-Mulakkin, *Mukaddimetân fî Fevâidi 'Ulûmu'l-Hadis ve Mustalahihi ve Usûlihi*, thk: *Ebu Hümmam Muhammed b. Ali es-Savmemei el-Beydânî* (Riyad: Dârü'n-Nâsiha, 2019); İbnü'l-Mulakkin, *Mukaddimetân* "Mebânî", 95.

⁶⁶ İbn Kuteybe, *Te'vilü Muhtelifi'l-Hadis Hadis Müdafaa'sı*, çev. Mehmet Hayri Kırbasoğlu (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1998), 89.

⁶⁷ İbn Kuteybe, *Te'vilü Muhtelifi'l-Hadis*, 96.

⁶⁸ Muhibbiddin el-Hatîb, *Hâşiye alâ el-'Âvâsım mine'l-kavâsım*, dñn. 5, 65.

⁶⁹ İbnü'l-Mulakkin, *Mukaddimetân* "Mebânî", 95.

⁷⁰ Muhammed Zahid Kevserî, "Mesâhifu'l-emsâr ve azîmu inâyeti hazîhi'l-ümme bi'l-Kur'âni'l-Kerim fî cemâ'i'l-edvâr", 34.

başvurarak onlardan, birbirine benzer harflere işaretler koymalarını istedi.”⁷¹ Asıl hedefi, Kur’ân’ı tashifattan arındırmak ve tahriften korumak olan ve bunu yaparken de Osman’ın ailesinde bulunan bizzat Medine’deki İmam Mushafı’nı esas alan Haccâc’ın, diğer taraftan Abdullah b. Mes’ûd’un özel mushafını okumayı yasaklattığı söylenmektedir. Eğer bu doğru ise ve buna itibar edilecek olursa Kûfeliler fitne ve tahrif için, İmam Mushafı’na aykırı kayıtlar ve ilave şerhler bulunan mushafı, İbn Mes’ûd’a rağmen ısrar edip saklayarak onu okudukları söylenebilir.⁷² Ayrıca Kûfe (Bağdat) Şîa’sı 398/1007 yılında ortaya bir Kur’ân nüshası çıkarıp, bu nüshanın Abdullah b. Mes’ûd’a ait olduğunu ileri sürmüşlerdir. İçinde ziyade ve noksanlar bulunan bu nüsha, büyük Şâfiî fakihî ve Müzenî’nin *el-Muhtasar*’ı üzerine elli cilt civarındaki *et-Ta’lîk* adlı eserin sahibi Ebû Hâmid Ahmed b. Muhammed el-İsferâyînî (ö. 406/1016) tarafından verilen hayırlı bir fetva neticesinde yakıtılmış ve fitne ortadan kaldırılmıştır.⁷³ Bu olay bize gösteriyor ki Şîa, İbn Mes’ûd ve onun mushafı üzerinden fitne koparmayı her zaman ummuş, fırsat buldukça bu tür yollara girmiştir.

Ignaz Goldziher’in İbn Mes’ûd’un kendi mushafında yaptığı ziyadeler hususunda, “Bu ziyadelerin hakiki/orijinal bir nassı tashih için mi olduğu, yoksa sadece açıklayıcı birtakım notlardan mı ibaret bulunduğu, gerçekten vazih değildir.”⁷⁴ cümlesi, Kur’ân’ın korunmuşluğuna gölge düşürmeye yönelik bir yorumlamadır.⁷⁵ Bu cümlenin tehlikesine işaret eden Cerrahoğlu’nun dediği gibi müsteşriklerin onu Hz. Osman’a ve Osmanîlere muhalif Alevî bir Şîa taraftarı olarak göstermelerinin ilmî hiçbir tarafı bulunmamaktadır.⁷⁶ O gün Pers-Siyonistler’in İbn Mes’ûd’u Şîa taraftarı gösterdikleri ve tefsirinde Şîî temayüller bulunduğunu ileri sürdükleri gibi bu gün de Oryantalistler aynı hurafenin ve şüphenin peşinde koşmaktadırlar.⁷⁷ Bu nedenle biz Hz. Ali’nin Mushafı ile ilgili rivayetleri, Ebû Musa el-Eş’arî’den gelen neshle ilgili rivayetleri özellikle İbn Mes’ûd ile alakalı, “Bu iki sûre Kur’ân’dan değildir, demişti.”, “Bu iki sûreyi mushafına yazmamıştı.”, “Yazmıştı ama kazıyıp sildi.” gibi⁷⁸ bütün bu hikâyeleri, İmam Nevevî, İbn Hazm ve Fahreddin Râzî gibi “bâtıl leyse bi sahîh”, “kizbun bâtil” olarak görmek lazım geldiğini⁷⁹ yani Kur’ân’ın tahrifine yönelik Pers-Siyonist uydurma ve plan olarak görmek gerektiğini düşünüyoruz.

⁷¹ Ömer Yusuf Abdulğani Hamdân, “Meşru’u’l-Mesâhifi’s-sânî fi’l-asri’l-Ümevî”, *Mecelletu’l-buhûsi’d-dirâsâti’l-Kur’âniyye*, 4/2, 68, 69, 76. Erişim: 18.08.2024.

⁷² Hamdân, “Meşru’u’l-Mesâhifi’s-sânî fi’l-asri’l-Ümevî”, 68, 69, 76.

⁷³ Küçükkalay, *Abdullah İbn Mes’ûd ve Tefsir İlmindeki Yeri*, 57. Ayrıca bk. Cerrahoğlu, “İbn Mes’ûd”, 1/116.

⁷⁴ Ignaz Goldziher, *Die Richtungen der Koranauslegung*, Der Goeje Stiftung (Leiden: E.J. Brill, 1920), 11; Abdurrahman Bedevi, *Mezâhibu’t-Tefsîri’l-İslamiyye*, çev. Abdulhalim Neccâr, takdim: Muhammed Avnî Abdurraûf (Kahire: Mektebetü’r-Rüşd, 2013), 21.

⁷⁵ Goldziher’in İbn Mes’ûd’un mushafındaki tefsir kabilinden ziyadeler hususunda şüphe uyandırmak için kurduğu cümle: “Was nun solche Zusätze selbst betrifft es nicht recht klar, ob die Einschübe von ihren Urhebern als wirkliche Textemendaionen oder nur als den Text nicht verändernde, sondern diesen nur erklärende Glossen beabsichtig waren, die eine spätere Generation in ersterem Sinne behandelte.” (Şimdi buradaki bu tür ziyadeler, orijinal metni tashih için yazarların yaptığı metin düzeltmeleri mi, yoksa sadece metni değiştirmeyen, yalnızca onu açıklayan, fakat daha sonraki bir neslin ilk anlamda ele aldığı açıklamalar olarak mı amaçladıkları tam açık değildir.) Bk. Goldziher, *Die Richtungen der Koranauslegung*, 11.

⁷⁶ Bk. Cerrahoğlu, “Abdullah b. Mes’ûd”, 1/116.

⁷⁷ Cerrahoğlu, “Abdullah b. Mes’ûd”, 1/116.

⁷⁸ Askalânî, *Fethu’l-Bârî*, 8/875.

⁷⁹ Askalânî, *Fethu’l-Bârî*, 8/876.

Bu türden Hicazda aslı bulunmayan Kûfe ve Basra merkezli rivayetlere, Kur'ân'ı tahrif çerçevesinde ortaya atılan kurgular olarak yaklaşmak gerekmektedir. Bütün bunları, Zührî'nin ve Ebû Hanîfe'nin uyardığı, şarktan yani Kûfe, Basra ve İran coğrafyasından gelen uydurma hadis ve sapkın fikirler furçasına karşı uyanık olmak gerektiği şeklinde anlıyorum. İbn Şihâb ez-Zührî (ö. 124): "Şark tarafından bilmediğimiz, duymadığımız hadisler gelmeye başlamasaydı ne bir hadis yazar ne de yazılmasına izin verirdim."⁸⁰ demiştir. Ebû Hanîfe de, "*Bize Horasan'dan (Fars topraklarından) iki sınıf geldi, ikisi de sapıtmıştır. Cehmiyye ve Müşebbihe*,"⁸¹ diyerek uyarmıştır. İmam Mâlik'in, "Ehl-i Meşrik'ı, Ehl-i Kitap menzilesinde tutun!"⁸² İmam Şâfiî'nin, "Hicazlıların hadisinde aslı bulunmayan her hadis çürük ve dayanaksız (*vâhin*) demektir. İsterse sikâ ravilerin dilinde tedavül etsin."⁸³ sözlerini dikkate almak gerekir. Zir b. Hubeyş'e sika ve fâzıl denilse bile rivayetinin ileri sürdüğü iddia açısından araştırılmalıdır. Zira böyle bir kurgu ve geri plan var sayılmadan ve görülmeden yapılacak okumaların eksik olacağı kanaatindeyim.

Sonuç

İbn Mes'ûd ile Hz. Osman arasındaki çok doğal ve insani bir durum olan, kısa sürede terkedilip helalleşilen, görev arzulamaktan ve özel mushafının yakılmasından neşet eden kırgınlık, Kûfe'de yerleşik ve çoğunluğu oluşturan, Kur'ân'a düşman olan bizim Pers-Siyonistler dediğimiz Mecûsî ve Sebeî gruplar tarafından büyük bir ayrılık ve düşmanlık olarak yansıtılmış, Kur'ân'ın korun(a)madığı hedefine matuf şüphe unsuru olarak kurgulanmıştır. Yılların emeğini ve göz nurunu ifade eden hususi mushafından ayrılmanın kendisine zor gelmesi, Hz. Osman'ın hazırlattığı mushafa muhalif olduğu ve halkı tahrik ederek direndiği şeklinde aksettirilmiştir. Bu meyanda güya İbn Mes'ûd'un mushafında özellikle Muavvizetân'ın olmadığı, dahası bu sûreleri Kur'ân'dan saymadığı dile düşürülmeye çalışılmıştır. "İşte bu benim mushafım buyurun, ama benim kalbimdekini almaya sizin gücünüz yeter mi?" ifadesinden anlaşıldığı üzere özel mushafından ayrılmanın gücüne gitmesi olayı, "aşırabildiğiniz kadar elinizdeki mushafları ve sayfeleri saklayın!" diyerek devletin ülü'l-emrine karşı geldiği, bununla kalmayıp halkı muhalefete teşvik ve tahrik ettiği gibi başkaldırma ve itaatsizlik tavrı kendisine nispet edilmiştir. Söz konusu mushafı saklayanın ve saklamayı tavsiye edenin İbn Mes'ûd değil, onun adına başkaları olduğuna yönelik ipuçları tespit edilmiştir. Zira bu mushafın Osman döneminde değil, Haccâc döneminde yakıldığı, bundan yüzyıllar sonra görüldüğü ve ileri sürülüp fitne çıkarılmaya çalışıldığı malumdur. Oysa Hz. Osman Mushafı'na -ki orada Muavvizetân sûreleri yazılıdır-, muhalefet etmek şöyle dursun karşı çıkanları susturan, mushaflarında Muavvizeteyn'in mevcut olduğu Âsım kıraatinin ve Hafs rivayetinin üstatlarına hocalık eden bir Abdullah b. Mes'ûd mevcuttur ve bu sahâbî tam tersine Osman Mushafı'na karşı yapılan tenkit ve

⁸⁰ Talat Koçyiğit, "İbn Şihâb ez-Zührî", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (1976), XXI/69.

⁸¹ Ebû Mu'tî' Mekhûl Neseî, "Kitâbu'r-Redd 'alâ Ehli'l-Bida' ve l-Ehvâ' ed-Dâlle el-Mu'dille", ed. Marie Bernard, *Annales Islamologiques* (Caire: Institut Français d'archeologie Orientale, 1980), Tome XVI, ss. 52-125.

⁸² Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-nübelâ*, 8/68.

⁸³ Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-nübelâ*, 8/68; Halef, "Sünnet'in Fazlalığı mı, Eksikliği mi? Sünnet Tedvininin Kapsayıcılığı Hakkında Bir Araştırma," 645-668, 657.

muhalafete bütün kırgınlığına rağmen karşı durmaktadır. Abdullah b. Mes'ûd arza-i ahîrede bulunmuş biridir ve bu sûrelerin Kur'âniyyetinin mütevatir olduğu söylenmektedir. Bu durumda onun bu sûrelerin Kur'ân'dan olduğunu bilmemesi mümkün değildir. Böyle olunca Zir b. Hubeyş kanalıyla gelen bu rivayetin uydurma olduğu, bu gibi haberleri Pers-Siyonistlerin Kur'ân'ı tahrife ve teşkîke yönelik ürettikleri söylenebilir. Bu uydurma ve çarpıtma her ne kadar kendisine Şîa'nın kıssacısı ve aşırı Şîî dense de Zir b. Hubeyş'in kasıtlı ameli olamayacağı, yaşlılık zafiyeti kullanılarak kendisine söylenmiş olabileceği düşünülmüştür. Zira cerh ve tadil erbabından kendisini sika ve fazıl görenlerin daha yoğunlukta olduğu bir gerçektir. Bu durumda çok uzun bir yaşlılık dönemi geçirmiş olmasının, bu uydurma ve saptırmaya sebep olmuş olması mümkündür. İmam Mâlik ve İmam Şâfiî gibi ulemanın Kûfe'nin yalan haber uydurma merkezi gibi çalıştığını söylemeleri, sika râvilerin dilinden bile olsa bu nevi iddiaları içeren rivayetlere şüpheyle yaklaşp araştırmak gerektiği akıldan uzak tutulmamalıdır.

Kaynakça

- Altıkulaç, Tayyar. Günümüze Ulaşan Mesâhif-i Kadîme İlk Mushaflar Üzerine Bir İnceleme. İstanbul: IRCICA, 1436/2015.
- Askalânî, Ahmed b. Ali b. Hacer. *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. İşraf: Muhammed Fuâd Abdülbâkî-Muhibbuddîn el-Hatîb. Saudiyye.
- Askalânî, İbn Hacer. *el-İsâbe fî temyîzi's-Sahâbe*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavvid, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1995.
- Askalânî, İbn Hacer. *Kitâbu Tehzîbi't-Tehzîb*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1410/1990.
- Aynî, Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed. *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, haz. Sıdkı Cemîl Attâr, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1438/2016.
- Badur, Sevgi. “Kûfe'nin Sosyal ve Kültürel Yapısına Genel Bir Bakış, (7.-10. Yy.)”. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies)*. II/4 (2016), 129-162.
- Bağdâdî, Abdulkâhir. *el-Fark beyne'l-Fırak*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamit. Beyrut: Mektebetu'l-Asriyye, 1411/1990.
- Bedevî, Abdurrahman. *Mezâhibu't-Tefsîri'l-İslamiyye*. çev. Abdulhalim Neccâr. takdim: Muhammed Avnî Abdurraûf. Kahire: Mektebetü'r-Rüşd, 2013.
- Bîrûnî, Ebû Reyhân Muhammed b. Ahmed. *Tahkîku mâ li'l-Hind Bîrûnî Gözüyle Hindistan*. çev. Kıvameddîn Burslan. haz. Ali İhsan Yitik. Ankara: TTK. Yayınları, 2015.
- Cerrahoğlu, İsmail. “Abdullah b. Mes'ûd”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/114-117. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*, Ankara: Elif Ofset, 1979.
- Chokr, Melhem. *İslam'ın Hicri İkinci Asrında Zındıklık ve Zındıklar*. çev. Ayşe Meral. İstanbul: Anka Yayınları, 2002.
- Doğrul, Ömer Rıza. *Asr-ı Saadet*. İstanbul: Eser Neşriyat, 1978.
- Emin, Seyyid Muhsin. *A'yânu's-Şî'a*, thk. Hasan el-Emîn. Beyrut: Dâru'l-Meârif li'l-Matbûât.
- Ferîd, Ahmed. *Min A'lâmi's-selef*. İskenderiye: Dârü'l-İman, 2010.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. “Abdullah b. Sebe Meselesi”, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri Tarihi*. Ankara: Selçuk Yayınları. 8. Baskı, 1996.
- Goldziher, Ignaz. *Die Richtungen der Koranauslegung*. Der Goeje Stiftung. Leiden: E.J. Brill, 1920.
- Gölpınarlı, Abdülbâkî. *Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şîlik*. Kum: Ensâriyân Yayınları, 1991.
- Halef, Abdülaziz Muhammed. “Sünnet'in Fazlalığı mı, Eksikliği mi? Sünnet Tedvininin Kapsayıcılığı Hakkında Bir Araştırma” *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/1, 2020.
- Hamdân, Ömer Yusuf Abdulğani. “Meşru'u'l-Mesâhifi's-sânî fi'l-asri'l-Ümevî” *Mecelletu'l-buhûsi'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye*. 4/2, 68. Erişim: 18.08.2024, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/file:///C:/Users/Ayd%C4%B1n

- İbn Hanbel, Ahmed. *Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel*. thk. Şuayb Arnavud. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Baskı, 1421/2001. Erişim: 03.10.2024. <https://shamela.ws/book/25794/17444#p1>.
- İbn Hazm. *el-Fasl: Dinler ve Mezhepler Tarihi*. hz. Halil İbrahim Bulut. İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017.
- İbn Kuteybe, Ebû Abdillâh Muhammed b. Müslim el-Kûfi. *Te'vilü Muhtelifi'l-Hadis Hadis Müdafası*. çev. Mehmet Hayri Kırbaçoğlu. İstanbul: Kayihan Yayınları. 3. Baskı, 1998.
- İbn Sa'd. *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. Beyrut: Dâru Beyrut-Dâru Sâdır, 1376/1957.
- İbnü'l-Arabî, Ebû Bekir. *el-Âvâsım mine'l-Kavâsım fî tahkiki mevâkifi's-Sahâbe ba'de vefâti'n-Nebiyi*. thk. Mahmut Mehdî el-İstanbulî-Muhibbuddîn el-Hatîb. Mektebetu's-Sünne. Kahire 1420/2000.
- İbnü'l-Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed. *Ğâyetü'n-Nihâye fî tabakâti'l-kurrâ*. thk. G. Bergstraßer. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye. 1. Baskı, 2006.
- İbnü'l-Mulakkîn, Ebû Hafs Sirâceddin Ömer b. Ali b. Ahmed. *Mukaddimetân fî Fevâidi 'Ulûmu'l-Hadis ve Mustalahihi ve Usûlihi*. thk: Ebu Hümmam Muhammed b. Ali es-Savmemei el-Beydânî. Riyad: Dârü'n-Nâsiha, 2019.
- Jeffery, Arthur. *Mukaddimetân fî Ulûmi'l-Kur'ân Mukaddimetu Kitâbi'l-Mebânî ve Mukaddimetu İbn Atiyye*. Kahire: Mektebetu Hancî, 1954.
- Kallek, Cengiz. "Esed (Benî Esed)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/364. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Karaçam, İsmail. *Kur'ân-ı Kerîm'in Nüzûlü ve Kıraati*. Konya: Nedve Yayınları, 1974.
- Kastalânî, Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekir b. Abdilmelik. *İrşâdü's-Sârî li Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Mısır: Matbaatu'l-Kübrâ el-Emiriyye, 1323.
- Kevserî, Muhammed Zâhid. "Mesâhifu'l-emsâr ve azîmu inâyeti hazîhi'l-ümme bi'l-Kur'âni'l-Kerim fî cemî'i'l-edvâr", *Makâlât*, Kahire: Mektebetü't-Tevfikîyye.
- Koçyiğit, Talat. "İbn Şihâb ez-Zührî", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Ankara 1976, XXI/69.
- Küçükkalay, Hüseyin. *Abdullah İbn Mes'ûd ve Tefsir İlmindeki Yeri*. Konya: Denizkuşları Matbaası, 1971.
- Mevdûdî, Ebu'l A'lâ. *Kur'ân'ı Anlamaya Giriş*. çev. Bayram Kolsuz. İstanbul: Furkan Yayınları, 1983.
- Mevdûdî, Ebu'l A'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*. Tercüme: Muhammed Han Kayanî ve diğerleri. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Baskı, 1991.
- Muhammed Halef, Abdülaziz. "Sünnet'in Fazlalığı mı, Eksikliği mi? Sünnet Tedvininin Kapsayıcılığı Hakkında Bir Araştırma", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Kilis 2020/1, 7/1 645-668.

- Muhammed Rıza. Zünnûrayn Osmân b. Affân. *Üçüncü Halife*. thk. Muhammed Emin Sannâvî. Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1417/1997.
- Nâim, Ahmed-Miras, Kâmil. *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecridi Sarih Tercümesi ve Şerhi*. Ankara: DİB., 1987.
- Nesefî, Ebû Mu'tî' Mekhûl. "Kitâbu'r-Redd 'alâ Ehli'l-Bida' ve l-Ehvâ ed-Ḍâlle el-Muḍille," ed. Marie Bernand. *Annales Islamologiques*, Caire: Institut Français d'archeologie Orientale, Tome XVI, 52-125, 1980.
- Neşşâr, Ali Sâmi. *Neşetu'l-Fikri'l-Felsefi fi'l-İslâm*. Kahire: Dâru'l-Meârif, 8. Baskı, 1388/1968.
- Neysaburî, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc. *Sahihu Müslim*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1374/1955, (Hadis no: 814), 1/558.
- Sabûnî, Muhammed Ali. *Muhtasarı Tefsîri İbn Kesîr*. Beyrut: Daru'l-Kur'ân, 2009.
- Sallâbî, Ali Muhammed Muhammed. *Osman b. Affân*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr. 4. Baskı, 1436/2015.
- Seyf b. Ömer et-Temîmî el-Esedî. *Kitâbu'r-Ridde ve'l-Fütûh*. thk. Kâsim Semerrâî. Riyad: Dâru Ümeyye li't-Tıbbâ ve'n-Neşr, 2. Baskı, 1418/1997.
- Seyyid Sultan Abdurrahmân Abdunnâsir. "Dirâse tahliliyye nâkıde li ihtilâfi'l-muhaddisîn havle suhbeti Zir b. Hubeyş". *Mecelle Câmiati Kuds el-Meftûha li'l-Buhûs el-İnsaniyye ve'l-İctimâiyye*, 44 (2018).
- Sicistânî, Ebû Bekir Abdullah b. Ebû Dâvud. *Kitâbu'l-Mesâhif*. ed. Arthur Jeffery. Leiden: E. J. Brill, 1. Baskı, 1355/1936.
- Subhî es-Sâlih. *Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn. 26. Baskı, 2005.
- Şeyh, Abdüssettâr. *Abdullah b. Mes'ûd amîdü hameleti'l-Kur'ân ve Kebîru fukahâi'l-İslam*. Dımaşk-Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1402/1982.
- Tıbsî, Muhammed Ca'fer. *Ricâlü's-Şî'a fi esânîdi's-Sünne*. Müessesetü'l-Meârifî'l-İslamiyye.
- Topaloğlu, Bekir. *Kelam İlmi Giriş*. İstanbul: Damla Yayınevi, 3. Baskı, 1988.
- Uygur, Ziya. *Tarih Boyunca İnkılaplar-İhtilaller ve Siyonizm*. İstanbul: Divan Yayınları, 4. Baskı, 1997.
- Ünal, Mehmet. *Kur'ân'ın Metinleşme Tarihi*. Ankara: Fecr Yayınları, 2023.
- Yavuz, Adil. "Kur'ân'da Eksiklik Olduğu İddiaları! Bağlamında Bazı Sûrelerle İlgili Rivayetler Üzerine Bir Değerlendirme, (Ahzab, Muavvizeteyn, Kunut ve Nurayn Rivayetleri)". *Marife*. 6/1, Bahar (2006), 7-39.
- Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed. *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 9. Baskı, 1413/1993.
- Zehebî, Muhammed b. Ahmed. *Mizânü'l-İ'tidâl fi nakdi'r-ricâl*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. Beyrut: Dâru'l-Fikr.